

A KELETI ORTODOXIA MAGYARORSZÁGON

A MAGYARSÁG ezeréves történeti hivatása, hogy Nyugat kultúrájának befejezettnek veszi a népvándorlás korát, holott ez a viharos mozgalom csak a tatárjárással ült el. Az utolsó századok hullámain már a magyarság fogta fel és Európa ment maradt a pusztító betörésektől. Szintúgy a magyarság önfeláldozása állította meg a török előretörést is. Az európai köztudatból nem is hiányzik ebbeli érdemeink méltánylása, de annál kevésbbé ismerik úgy itthon, mint Európában azt a közel ezeréves, szívós, kitartó munkát, amellyel a magyarság határt szabott a keleti ortodoxiának és a Kárpát-medencében uralomra segítette a latin egyházat, a mai európai szellem és kultúra kialakítóját.

Elhatározó jelentőségű volt Európára Szent István állásfoglalása Róma mellett, annál is inkább, mert a szláv vidékeket a magyarok bejövetele előtt a bizánci egyház a maga terjeszkedési területének tekintette. A magyarság egy része a görög rítusban ismerte meg a kereszténységet, Gyula vezér is Bizánctól hozott püspököt a Maros vidékére, Ajtony pedig Marosvárot görög szerzeteseket telepített le. Tehát Géza fejedelem uralkodásának kezdetén a magyarság előtt ismertebb lehetett a görög rítus, mint a latin szertartás.

A római egyházhoz való csatlakozás azonban nem jelentette Magyarországon a keleti rítus megszűnését. Azok a magyarok, akik addig oda tartoztak, megmaradtak továbbra is hitükben és talán ennek a hagyománya a nép között ma is szokásos óhitű elnevezés. Mindenesetre keleti egyházi befolyásról, óhitű magyarok létezéséről tanúskodik számos bolgár-szláv egyházi műveltség-szavunk. Azonban az ortodox vallás akkoriban nálunk, ma úgy mondanánk, nem volt elismerve, főpapjai nem közjogi méltóságok, lelkészei a jogtalan nép tömegébe tartoznak és nem emelkednek fel a szabadok osztályába, mint a latin egyház papjai. A görög vallás magánügy volt és bár még V. István idejében több magas tisztséget viselő főúr került ki közülök, lassanként a jogtalan nép, a jobbagység túrt vallása lett.

Az ortodox papság helyzete nemcsak nálunk, de mindenütt ilyen alárendelt helyzetben volt. Ennek maga a görög egyház volt az oka. A görög patriarchátusok: Konstantinápoly, Antiochia, Alexandria, Jeruzsálem fennhatósága alatt élő idegen hívők mellett mind elenyészőbb lett a görögök száma, de viszont a magasabb értelmiségű görögség uralkodó helyzetet foglalt el az egyházban. Az összes jövedelmező stallumokat, egyházfői állásokat magának tartotta fenn. Nem volt érdekében tehát a jobbára idegen nemzetiségű alsó papságnak kiváltságos helyzetet követelni és biztosítani, nehogy versenytársakat neveljen magának és ezért a lelkésznevelésre sem fordított olyan gondot, mint a római egyház.

Az óhitű magyarság idővel mind szorosabb kapcsolatba került a beszivárgó ortodox hitű oláhsággal, valamint a kárpátaljai ruténekkal, kikkel közös egyházfője volt: az 1558-ban megszűnt, Szent Miklósról elnevezett körtvélyesi apátság titulárisa. Már Kun László alatt nyoma van, hogy oláh pópák óhitű magyarokat csábítanak át egyházukba.

A tordai országgyűlés híres, vallásszabadságot kimondó határozatából hiányzott az ortodox vallás elismerése, de az a szellem, mely megnyilatkozott benne, az ortodox egyháznak is javára vált. A protestantizmus, mely oly feltartóztatlanul terjedt el a Brit szigettől a Gyergyói havasokig, természetesen megkísérelte az ortodox egyház meghódítását is. Erdélyen keresztül akart a Balkánra betömi. A magyar és szász protestánsok oláh nyomda felállításával, a lutheri káté és a szentírás oláh nyelvre fordításával

véltek eredményes propagandát kifejteni. Az erdélyi fejedelmek követei, az angol és hollandi követek támogatásával igyekeztek a konstantinápolyi pátriárkákat az új hitnek megnyerni. De mind ez a fáradság kárba veszett, mert a protestantizmus előfeltétele volt a római egyház által teremtett európai szellem: lelki, érzelmi, értelmi fejlettség és társadalmi rend, mely hiányzott az ortodox világból és amelyet elmaradottsága tett meghódíthatatlanná. A protestantizmus győztes fegyvere, a hitvita eredménytelen volt ott, hol a protestantizmusra hajló, Bethlen Gáborral levelezésben álló Lukaris Cyrill pátriárkát megölték és az alsó papság olvasni sem tudott, csak betanulta a liturgikus szövegeket. A papság erkölcsére jellemző Dositeu román püspök fejeelmi szabályzata, mely szerint az a pap, aki részegeskedik, lop vagy gyilkol, 8 forintot fizet a püspöknek, de 24-et, ha nem tudja a misét vagy a vecsernyét.

Miután a reformáció megakadt az ortodoxia határain, az erdélyi fejedelmek legalább az erdélyi románokat igyekeztek elszakítani az ortodoxiától. Megengedték nekik a püspökválasztást és az addigi vándor vladikák helyett székhelyet jelöltek ki, püspökeiket a református szuperintendens gyámsága alá helyezték. I. Rákóczi György azzal erősítette meg az oláh püspököt, hogy köteles az oláh nyelvű liturgiát bevezetni a görög és ósláv helyébe. A regáti oláhok, csak kétszáz évvel később, Cuza fejedelem parancsából jutottak el nemzeti nyelvük használatához.

A protestáns kísérlet után a bécsi kormány támogatásával a katolicizmus vette fel a küzdelmet az ortodoxiával és a XVII. század közepén először a ruténeknél, majd az erdélyi fejedelemség megszűntével az oláhoknál vitte keresztül az úniót. Ez a térítés csak félsiker volt, mert a pápa fennhatóságának elismerésével szemben változatlanul megmaradt a görög rítus, az ortodox szellem és a meg nem kérdezett nép jóformán észre sem vette a változást, csak a papok tudtak róla. Így inkább az ortodoxia kapott rést nyugat felé, semmint a latin egyház hódított volna Keleten.

A régi óhitű magyarság, melynek nyomait a Szerémségben, a Szörényi bánóságban, a Tisza-Maros szögében, Békésben, Biharban, Hajdú, Szilágy, Szabolcs megyékben, egész Erdélyben és Székelyföldön találjuk meg, részben az elnéptelenítő török uralom, részben az únió következtében nagyon megfogyatkozott és nagy része gazdátlanul sodródott a rutén és román görögkatolikus egyházba.

Az oláhok többsége azonban nem fogadta el az úniót és megmaradt a hierarchiától megfosztott ortodox valláson. Ezek közül kerültek ki a „Curup lui Racopa“, az oláh kurucok, kik Nagyszeghy, Draguj, Bállá Vaszily, Csurulya, Pintye Gligor és Kimpián vezetése alatt siettek II. Rákóczi Ferenc táborába, harcolni a pápista császár ellen.

Épp az úniós mozgalom idején, 1690-ben, mikor a bécsi kormány azt remélte, hogy sikerülni fog a monarchiában véget vetni az ortodoxiának, menekült Magyarországra, a Duna-vonalra visszavert császári hadak nyomában, a török bosszú elől Csernojevics Arzén ipeki szerb pátriárka, harminchatezer hívével. A török kiverése után pusztán maradt Délvidéken letelepítésük nem okozott nehézséget. I. Lipót 1690. augusztus 21-én hozzájuk intézett levelében megengedte, hogy vallásukat szabadon gyakorolják, rác nemzetbeli és nyelvű érseket maguk választhassák. Ezt azután 1691-ben és 1695-ben kelt kiváltságlevelekben megismételte. Csernojevics Arzén utóda, az első rác érsek hűségesküt tett az időközben újra betöltött ipeki szerb pátriárkátusnak, mire Bécsből eltiltottak minden idegen egyházzal való kapcsolatot. Ebben a császári parancsban gyökerezik a Habsburg-birodalom görögkeleti egyházának autokefalitása, azaz önállósága és függetlensége.

Időközben mind több szerb szökött át a török kegyetlenség elől és a Duna mentén fel egész Szentendrőig, a Tisza mentén Szegedig telepedtek le kisebb-nagyobb csoportokban, de mindenütt ragaszkodva különállásukhoz és kiváltságaikhoz. Ez igen sok ellentétre és vitára adott alkalmat, annyira, hogy mikor Mária Terézia jóváhagyta elődei kiváltságlevelét, hozzátette, hogy az érvényes, de csak mások jogának sérelme nélkül. Az érsek hatalmi túlkapasai ellen szól az 1771. évi első illír szabályzat, mely kimondja, hogy az érsek-metropolita csak az egyháziakban főpapja az illír népnek és bármilyen kongresszust előleges legfelsőbb engedély nélkül összehívni tilos. 1777-ben követte ezt a rendeletet a második illír szabályzat, majd gyökeres, máig kiható rendezés történt a harmadik szabályzatban, 1779-ben, mely Rescriptum Declaratorium Illyricae Nationis név alatt ismeretes. Ezt még az ugyanazon évben kiadott érseki asszisztensek utasítása és 1782-ben a Systema Consistoriale egészítette ki. Ez a szabályzat valóban a bécsi bürokrácia mesterműve, mely számol minden eshetőséggel, cél tudatos, messzelátó, kánoni szempontból is tájékozott és amellet a legapróbb részletek sem kerülnek el figyelmét. Az államfő legfőbb felügyeleti joga mindenben érvényesül, egyrészt megfelelően ez a kánonoknak, melyek szerint a keleti egyházban a világi elemet egyedül az uralkodó képviseli és az ő jóváhagyása szükséges a zsinat minden határozatához, másrészt kifejeződik az is, hogy a magyarországi görögkeleti egyház létesülése, fennmaradása és autokefálitása egyedül az uralkodó hatalmából ered, mert Csernojevics pátriárka az apostolica succession, egy üres címen és hívein kívül mit sem hozott magával.

Mialatt az ortodoxia így megvetette lábát Karlócán, az oláh görögkeletiek teljes jogtalanságban tengődtek. A kormányzat nem vett tudomást róluk, míg elszakadt hittestvéreik, a görögkatolikusok a bevett felekezetek jogaiban osztoztak. A XVIII. század közepén emiatt már zavargások is törtek ki Erdély déli részén, melyeket katonaságnak kellett elnyomni. Végre Erzsébet cárnő, ki akkor szövetségese volt Mária Teréziának, Nagy Frigyes ellenében, lépett közbe az oláh ortodoxok érdekében, mire megnyílt az elnyomatás, sőt Mária Terézia 1761-ben az oláhok részére egy „exempt“ püspökséget létesített és arra a budai görögkeleti püspököt nevezte ki. 1784-ben pedig II. József császár, ki különös kedvteléssel szeretett egyházi ügyekbe beleavatkozni és lehetőleg az egyházat is racionalizálni, megszüntette ezt a püspökséget és egész birodalma ortodoxait a karlócai érsekség alá rendelte. Ettől fogva nyolcvan éven át a románság a szerb egyház fennhatósága alá tartozott.

Az 1790/91. évi országgyűlés a görögkeletieknek is jelentős eseménye. A XXVII. törvénycikk adta meg nekik a polgárjogot és képesítette őket jószágszerzésre és hivatalviselésre. Ez volt a nem egyesültek emancipációja. Az 1792. évi X. törvénycikk pedig püspökeiknek székét és szavazati jogot adott az országgyűlésen. A görögkeleti felekezetnek a törvényesen bevett felekezetek közé való felvétele, a recepció csak az 1848. évi XX. törvénycikkkel történt meg. Az első magyar minisztérium előtt az egyik első küldöttség volt az oláh ortodoxok deputációja, kik a szerb egyháztól való függetlenítésüket kérték. Az oláhok, bár időközben oláh származású főpap is ült a karlócai érseki székben, elnyomottaknak érezték magukat és mind élesebb ellentétbe kerültek a szerb papsággal, mely az ósláv liturgiát is reájuk akarta kényszeríteni. A szabadságharc azonban megakadályozta a magyar kormányt az intézkedésben és 1864-ben Ferenc József az oláhok kérését teljesítette; sőt időközben Rajacsics karlócai érsek-metropolitának a szerb pátriárka címet, majd báró Saguna András oláh püspöknek az „erdélyi románok metropolitája“ címet adományozta. A magyarországi

görögkeleti autokefál egyháznak szerb és román egyháztartományra való szétválasztását a kiegyezés után a magyar törvényhozás az 1868. évi IX. törvénycikkkel iktatta törvénybe. E törvényben szerepel először a nemzetiségi megjelölés, a szerb és román egyház elnevezés. A két egyháztartomány autonómiája a királyilag jóváhagyott szervezeti szabályzatokban állapított meg. Ezek a szabályzatok a hagyományos bécsi „divide et impera“ elv szellemében készültek és mindazon kiváltságokat, szokásokat, melyek nem egészen két évszázad alatt a karlócai érsekség kormányzatát a magyar állam szerveitől függetlenítették, mind megtalálhatjuk bennük.

A görögkeleti egyház rendi egyház, melynek feje a konstantinápolyi pátriárka elnöklő alatt álló püspöki zsinat és a világi elemet a legfőbb felügyeletet gyakorló államfő képviseli, akinek jóváhagyása szükséges a zsinat határozatainak érvényességéhez. Ez a rendi szervezet eltorzult a balkáni egyházaknál. A bizánci, majd a török elnyomás következtében a bolgár és szerb nemzeti érzés az egyházba menekült, a nép az egyház védelme alatt szervezkedett és az egyház a nemzet legfontosabb politikai szervévé lett. Ennek az irányzatnak engedett érvényesülést a bécsi kormányzat, mely a dinasztikus érdekek biztosítását látta abban, ha a szerbeket egy közvetlen uralkodói felügyelet alatt álló egyházban megszervezi. Az 1868. utáni rendezésnél már szinte megváltozhatatlan hagyományként került bele az autonómiákba legfőbb szervként a püspöki zsinat helyett a nemzeti kongresszus, melynek 60%-a világi képviselő és csak 40%-a egyházi személy. Aztán annyira elfajult ez az autonómia, hogy a román egyházban a metropolita-választáson a püspöknek csak akkor volt szavazati joga, hogyha egy világi szavazókerület metropolita-választónak megválasztotta. Így az összes egyházi stállumok elnyerése az egyházfőtől le az egyszerű lelkészig a világiak szavazatától függött. Elképzelhető-e ilyen szervezetű egyház anélkül, hogy abban a vallásos szellemet háttérbe ne szorítsa a nemzetiségi politika? a papság fölé ne kerekedjenek az érvényesülésre vágyó politikusok, agitátorok? a politika hatalmába ne kerítse a papságot is, mely elvégre a laikusok szavazatától függött? Ezért úgy a szerb, mint a román egyház tulajdonképpen két nemzetiségi tartomány lett az egyébként közjogilag egységes Magyarországon. A mind gyakoribb súrlódásokból nyilvánvaló lett, hogy ez a két egyháztartomány nem illik be a magyar állam szerkezetébe. Egy ízben Ferenc József maga volt kénytelen a makacsul ellenkező szerb kongresszus mellőzésével Angyelicset karlócai érsekké kinevezni. Ezek az ortodox egyházak idővel a monarchia veszedelmes bomlasztó erői lettek, úgyhogy közvetlenül a világháború előtt az uralkodó kénytelen volt a szerb egyház autonómiáját felfüggeszteni és csak a közbejött háborús események akadályozták meg, hogy a román egyházzal ugyanez nem történt.

A szerb és román egyháztartományon kívül voltak még görög alapítású autochton egyházközségek. A XVIII. században sok városunkban görög kereskedők telepedtek le; telepeket, ú. n. compániákat alkottak és idővel, helytartótanácsi engedély alapján templomot építettek, egyházközséget alkottak és papokat hoztak maguknak, kik a konstantinápolyi pátriárka fennhatósága alá tartoztak. Ilyenek voltak többek között: a pesti Petőfi-téri, miskolci, szentesi, kecskeméti, hódmezővásárhelyi, brassói, karcagi, gyöngyösi, egri, továbbá az azóta megszűnt komáromi, váci, győri, mosoni, lévai, balassagyarmati, füleki, losonci, tokaji és ungvári egyházközségek. Mikor az uralkodó rendelkezéséből a karlócai érsek lett a monarchia összes ortodoxainak egyházi feje és minden külföldi kapcsolat eltiltatott, ezek az autochton egyházközségek kénytelenek voltak, bár csak „in spiritalibus et pure dogmaticis“ kapcsolatba lépni a karlócai érsekség valamelyik püspökével. A kiegyezés utáni rendezéskor az 1868. évi IX. t.-c. 9. §-a

kimondja, hogy a se nem szerb, se nem román egyházközségek különállósukat továbbra is megtartják.

Kevéssel a világháború kitörése előtt Kárpátalján, a görögkatolikus rutének között ütötte fel a fejét az ortodoxia, mely azt mutatta, hogy ez az erősen vallásos nép közül sokan, a több mint kétszázados únió ellenére, hajlamaikban megmaradtak ortodoxnak és az első alkalommal, melyet az orosz bujtogatás teremtett meg, hajlandók voltak visszatérni ősi hitükhez. A máramarosi híres schizma-perben az egyik oldalon Kabajuh Sándor vezetésével egyszerű, vallásos, rutén parasztok szerepeltek, míg a másik oldalon a pétervári iskolákban kiképzett Gerovski fivérek és gróf Bobrinski, az orosz szent szinódus világi elnöke állott. Így használta fel a politikai agitáció az egyszerű emberek hitbuzgóságát. De akkor még a kárpátaljai ortodoxok száma alig haladta meg az ezret.

A magyar birodalom 2,333.978 ortodoxából a trianoni határok között mindössze csak 50.839 maradt és a tömeges szerb optálás következtében 1930-ra már 39.839-re olvadt le a számuk. Ebből 15.554 magyar, 13.043 román, 6286 szerb, 2286 bolgár, 1687 orosz és 983 egyéb anyanyelvű. Miután a karlócai szerb érsekség és a román metropolita elszakadt tőlünk és a szerb, illetve a román nemzeti egyházba olvadt be, a trianoni Magyarországon csak csonka egyházrészek maradtak. E csonka részek közül, bár lélekszámban a legkisebb, szervezetben a legépebben a budai szerb püspökség maradt meg 24 működő egyházközséggel. Ezt az egyházmegyét, melynek hovátartozása államjogilag rendezve még nem lett, a szerb nemzeti egyház a maga fennhatósága alatt lévőnek tekinti és ennek kapcsán a magyarországi görögkeleti kérdés rendezésére egyedül magát tartja jogosultnak. A szerb nemzeti egyháznak ez az igénye akadályozta meg eddig, hogy az öntudatra ébredt és tíz év előtt a budapesti, szegedi és szentesi magyar egyházközségekben szervezkedő görögkeleti magyarok, valamint a magyar egyházhoz csatlakozó békési és bihari román egyházközségek több mint 15.000 hívővel nem építhették ki a maguk magasabb egyházi szervezetét és nem kaphattak püspököt. Viszont a görög alapítású autochton egyházközségek közül a pesti Petőfi-téri, a miskolci és karcagi, felhasználva a változott helyzetet, visszatért ősi egyházába, a konstantinápolyi pátriárkátushoz.

A trianoni Magyarország görögkeleti egyházának rendezetlensége, a görögkeleti hívők minoritásánál fogva nem volt fontos, de egyszeriben jelentőséget kapott e kérdés, mikor Kárpátalja visszatérésével közd 130.000 rutén és a Romániától visszacsatolt területen körülbdül 250.000 román ortodox-szal szaporodott meg a görögkeleti hívők száma.

Kárpátalján a húszéves cseh uralom nagyra nevelte az ortodoxiát, mert úgy vélte, hogy szövetségest talál benne a magyarbarát görögkatolikus egyház ellen. Ezért a konstantinápolyi pátriárkával megállapodott a csehszlovákiai görögkeleti autonóm egyház létesítésében. Az új érsekség azonban nem váltotta be Benes reményeit, mert nem volt hajlandó politikai eszköz lenni a cseh kormány kezében és a rutén papság annyira ellenzéki érzdmű volt, hogy nem egyszer a magyar pártokkal fogott össze a csehek ellen. Ez indította Benest, hogy a szerb pátriárka segítségével Kárpátalján egy második, ú. n. munkács-eperjesi görögkdeti püspökséget létesítsen, melynek élén a szerb szinódus által választott szerb püspök állott. Így a rutének két görögkeleti egyház fennhatósága között oszlanak meg: az egyik a konstantinápolyi fennhatóság alatt álló magyar-orosz egyházmegye, mely a görögkeleti magyar mozgalommal tart összeköttetést, a másik pedig a Belgrádtól függő szláv orientációjú munkácsi egyházmegye.

A Romániától visszacsatolt területtel visszatérő görögkeleti románok; a régi magyarországi román egyháztartományból csak csonka töredéket

hoztak vissza, mert sem a nagyszebeni érsekség, sem az aradi, sem a karánsebesi püspökség nem tért vissza. A visszacsatolt területen a románok három új püspökséget létesítettek: a nagyváradi, a kolozsvárit és a mármarosit. Az utóbbit, a kizárólag görögkatolikus mármarosit és szatmári románok áttérítése végett alapították és miután az átcsatoláskor a püspökök együtt a román tisztviselőkkel és katonaságból álló hívek is eltávoztak, a nem nagy számú áttértek pedig a görögkatolikus hitre visszatértek, ez az egyházmegye megszűntnek tekinthető. A nagyváradi püspökség is Belényesre költözött, úgyhogy a visszacsatolt területen csupán egy román püspökség maradt: a kolozsvári. A román kultúrzóna által sanyargatott Székelyföld görögkeleti egyházközségeinek összes papjai és a hívőknek közel fele eltávozott, olyan hangulatot hagyván hátra, mely ott a román egyházi igazgatásnak újbóli felvételét (legalább egyelőre) lehetetlenné teszi.

A Romániától visszacsatolt terület görögkeleti román egyházát tekintve államjogi és egyházi szempontból merőben új helyzettel állunk szemben, mert a régi magyar birodalmi román egyháztartomány hierarchiája nem tért vissza és így annak kiváltságai, autonómiája sem elevenedhetnek föl. A rendezés azonban nem szorítkozhatik csak a román egyházra, hanem ki kell terjednie az összes magyarországi görögkeletiekre. A feladat igen nehéz, sokkal nehezebb, mint 1779-ben vagy 1868-ban volt, mert csupa töredékkal állunk szemben, melyeknek helyzete kánonellenes és államjogilag sem ismerhető el. A 451. évi kalcedoni IV. egyetemes zsinat kimondta, hogy az egyház joghatósága az állam határával mindenkor összeesik, már pedig a budai szerb püspökség, a volt munkácsi szerb püspöki adminisztráció a belgrádi szerb pátriárka alárendeltje, a kolozsvári püspök pedig eddig a román nemzeti egyházhoz tartozott, a kárpátaljai magyar-orosz egyházrész a konstantinápolyi pátriárka fennhatósága alatt áll, szintúgy néhány görög alapítású autochton egyházközség, míg a görögkeleti magyar egyházközségek püspöki fő nélkül ki vannak téve az ellenséges idegen egyházak kiközösítésének és üldözésének. Ezekből kell létrehozni a magyarországi görögkeleti egyházat, melynek egyik tagozata lenne a magyar egyházmegye. A magyar görögkeletiek nem kívánnak többet, mint azt, hogy saját hazájukban egyenlő jogaik legyenek a nemzetiségekkel. Érvül felhozzák azt, hogy mihelyt a magyarországi görögkeleti egyházban a magyarság is szerephez jut, ez az egyház veszteni fog politikai és nemzetiségi jellegéből és vallásos feladatát jobban fogja teljesíteni. A közelmúlt eseményei után a nemzetiségi egyházaknak is szükségük van a magyar testvéregyházzal való együttműködésre, hogy leküzdhessék az irányukban mutatkozó sokban jogos előítéleteket. A magyar álláspont helyességét elismeri néhány külföldi görögkeleti főpap is, ki az egyház érdekeit elébe helyezi a nemzeti érdekeknek, nehogy a magyar görögkeleti hívő nemzeti érzésében ellenkezésbe kerüljön egyházával, azt elhagyni kényszerüljön. Mindaddig sajnós az érdekelt egyházakban az ellenkező álláspont érvényesült, mely szerint görögkeleti magyar nincs, hanem az elmagyarosodott szerb vagy román, akit jogosan visszakövetelnek maguknak. A konstantinápolyi pátriárka, kitől a magyar hívők ismételten kérték helyzetük rendezését, tekintettel az éles ellentétre, halogatja a döntést, miközben a visszacsatolásokkal megszorodott görögkeletiek érdekei a rendezést mind sürgetőbbé teszik.

A tervezett magyarországi görögkeleti egyház autokefalitása, azaz önjogúsága és függetlensége is sok vitára ad alkalmat, vannak akik az autonómiát is elegendőnek tartanák, de ezt a magyar állam, szuverenitásának sérelme nélkül, csak a konstantinápolyi világ-pátriárkától fogadhatná el, mivel az nem nemzeti egyház feje.

A közelmúlt napokban jelentős intézkedés történt, mely lényegesen meg fogja könnyíteni a magyarországi görögkeleti egyház ügyeinek rendezését. Ugyanis a kormányzó, az államfőnek biztosított legfőbb felügyeleti jogkörében adminisztrátort nevezett ki a püspöki fő nélkül lévő egyházrészek és egyházközségek fölé. Ezáltal a görögkeleti magyarok és rutének nem maradnak többé szervezetlenül és képviselő nélkül a hierarchiába szervezett szerb és román egyházrészekkel szemben. A görögkeleti magyarok kívánságának teljesítése sokszázados mulasztást hoz helyre és a magyarság térfoglalása a hazai ortodox egyházban sok előítéletet fog eloszlatni s bizonyára a tiszta vallásosságot fogja erősíteni a politikai szellemmel szemben. Az ortodoxiában hatalmas egységesítő erőt találhat az, aki élni tud vele. A Balkán keverék-népeiből egységes nemzeteket, az orosz steppe rengeteg népfajából a Szent-Oroszországot alkotta meg. Mi magyarok odaengedtük ezt az erőt a nemzetiségeknek, pedig a vezetésre hivatott, türelmes magyar szellemtől áthatott ortodoxia Szent István soknyelvű birodalmában a közös haza érzésének egyik istápolója lehetett volna.

PLURIMUS

OROSZORSZÁG GAZDASÁGI EREJE

FÖLDÜNK jelentős gazdasági hatalmai sorában az oroszok birodalma sajátosan különös gazdasági organizmus. Óriási területe igazi eurázsiai tömeg s ebben a tekintetben merőben különbözik a britek világbirodalmától. Az orosz birodalom kontinentális birodalom és szuronyokon nyugszik, a brit birodalom globális: összetartja a hatalmas flotta és a tengeralatti kábelhálózat. Az oroszok birodalmának nagyságáról legjobban Alexander von Humboldt alkothatunk magunknak fogalmat, aki szerint nagyobb a területe, mint a telihold 19 millió km² nagyságú korongja, is ez a 21 millió km² nagyságú orosz kolosszus 192 millió lakosával Európa keleti felét és Ázsia északi kétötöd részét foglalja el. Mind Európában, mind Ázsiában felnyúlik a sarkkörön túlra is, délen pedig leér a Fekete-tengerig, nyugaton és keleten viszont a Keleti-tengerre, illetőleg a Csendes-óceánra tekint. Igen hosszú a tengerpartja, az Egyenlítőnél is hosszabb: 50.000 km. Mégis kontinentális az oroszok birodalma, mert tengerei közül csak a Keleti-tengernek és a Fekete-tengernek van gazdasági jelentősége és még ezek kijárata is idegenek kezében van. Az Északi Jegestenger az év nagy részében be van fagyva, csak az európai oldalon húzóó Murmanpart élvezi a Golf-áramlás jótékony hatását. A Káspi-tenger tulajdonképpen csak tó, a Csendes-óceánnak pedig csak délen, Vladivosztoknál van melegebb kikötője. Az orosz politikát ezért állandóan a meleg tengerekért folytatott harc jellemzi. Az utolsó százhatvan esztendő hiábavaló öt orosz-török háborúja, amely mind a Fekete-tenger kijáratáért folyt, mindennél beszédesebben bizonyítja, milyen szívós küzdelmet vívnak az oroszok a szabad, meleg tengerért. Megpróbálkozott a Távols-Keleten is az orosz-japán háborúban, de ez az igyekezete is meddő maradt.

Az oroszok birodalmának ez a nagyterületűsége és kontinentális jellege gyér népsűrűséggel párosul, mert Alois Fischer számítása szerint mind Kelet-Európa, mind Észak-Ázsia kb. két és félszeresét tudná eltartani a mai kerekén 210 millió lakoságnak. Igaz, hogy az északi tájak természeti adottságai egyáltalán nem csábítanak letelepülésre. Az amerikai Únióval